

UNIVERZITA JANA AMOSE KOMENSKÉHO PRAHA

bakalářské (kombinované) studium
2011 – 2012

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Pavla Sládková

Kriminalita a delikvence dětí a mládeže

Praha 2012

Vedoucí bakalářské práce: PhDr. Jan Toman

JAN AMOS KOMENSKÝ UNIVERSITY PRAGUE

Bachelor Combined (Part time) Studies
2011 - 2012

BACHELOR THESIS

Pavla Sládková

The criminality and delinquency of children and the young

Prague 2012

The Bachelor Thesis Work Supervisor: PhDr. Jan Toman

Prohlášení

Prohlašuji, že předložená bakalářská práce je mým původním autorským dílem, které jsem vypracovala samostatně. Veškerou literaturu a další zdroje, z nichž jsem při zpracování čerpala, v práci řádně cituji a jsou uvedeny v seznamu použité literatury.

Souhlasím s prezenčním zpřístupněním své práce v univerzitní knihovně.

V Praze dne 10.3.2012

Jméno autorky.....

Poděkování

Ráda bych poděkovala vedoucímu mé práce PhDr. Janu Tomanovi za vedení mé práce a cenné připomínky při jejím zpracování.

Anotace

Bakalářská práce se zabývá problematikou kriminality a delikvence dětí a mládeže, jenž se jeví stále aktuálnějším problémem současné doby. V teoretické části se věnuji kriminalitě dětí a mládeže, její charakteristice a obecným poznatkům. Detailněji se věnuji faktorům, které ovlivňují vznik a vývoj kriminálního chování. Samostatná kapitola je věnována šikaně, jakožto jednomu z jevů patologického chování. V praktické části se zabývám analýzou poznatků získaných dotazníkovým šetřením, zaměřených na cílovou skupinu rodičů a jejich vlastní zkušenosti v průběhu života svých dětí.

Klíčové pojmy

Delikvence

Faktory kriminálního chování

Kriminalita

Mládež

Socializace

Sociálně patologické jevy

Šikana

Trestní odpovědnost

Vliv rodiny

Annotation

The bachelors thesis is devoted to the issue of criminality and delinquency of children and the young, which appears to be still more actual problem of this era. In the theoretical part I adress myself to criminality of children and the young, its characteristics and general findings. More detailed I focus on the factors influencing the genesis and progerss of criminal behavior. Single chapter is devoted to bullying, as one of the phenomenon of pathologic behavior. In the partical part I deal with analysis of findings obtained by questionnaire search, focused on the target group of parents and their own experience obtained during the life of their children.

Key words

Delinquency

Criminal behavior

Criminality

The young

Socializing

Socially phatological phenomenon

Bullying

Criminal liability

Influence of family

OBSAH

ÚVOD.....	8
.....	47
.....	48
SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY.....	52
SEZNAM GRAFŮ.....	55
SEZNAM PŘÍLOH.....	56

ÚVOD

Kriminalita a aktivity s ní spojené ohrožují společnost každý den. V poslední době stoupá nejen kriminalita mládeže, ale i dětí. Kdo je zodpovědný za zvyšující nárůst této kriminality? Je to dáno vývojem naší společnosti nebo je to snad dáno výchovou? Dle mého názoru je základem boje s kriminalitou mládeže výchova v rodině, odkud pramení morální úroveň každého z nás. Samozřejmě nelze opomenout ani vliv společnosti jako takové, která je rovněž jedním ze zásadních činitelů spjatých s projevem mladé generace.

Bakalářskou práci jsem rozdělila do dvou částí. Část teoretickou, v níž pojednávám o kriminalitě dětí a mládeže, vlivu společnosti a rodiny na tuto skupinu, a také o faktorech, které se podílejí na rozvoji protispolečenského chování mládeže. Samostatná kapitola je věnována šikaně, která je v dnešní době neméně diskutovaným tématem a s kriminalitou bývá mnohdy úzce spjata. V závěrečných kapitolách se zaměřuji na trestní odpovědnost mládeže, přínos Zákona o soudnictví ve věcech mládeže 218/ 2003 Sb., a v neposlední řadě výchovnými opatřeními, jejichž účelem je „nasměrovat“ jedince na správnou cestu. Při zpracování teoretické části vycházím zejména z odborné literatury, a to především od autorů Večerka K. a kol., zabývajících se výzkumnými studii na téma sociálně patologického chování u dětí.

V praktické části jsem se zaměřila na výzkum týkající se zkušeností vycházejících ze života dětí oslovených rodičů, a jejich vlastních zkušeností s kriminalitou mládeže. Ve výzkumu jsem se zaměřila na kategorii rodičů, kteří k tomuto „úkolů“ přistoupili s naprostou vstřícností. Do praktické části jsem následně zapracovala grafické vyhodnocení výsledků získaných z dotazníků, které jsem ve svém šetření použila.

TEORETICKÁ ČÁST

1. Kriminalita a delikvence dětí a mládeže

Kriminalita (z lat. Criminalis- zločinný, crimen- zločin). Můžeme definovat jako výskyt chování, které je v dané společnosti trestné. Jedná se o souhrn trestných činů, které se v konkrétní společnosti vyskytly a vyskytují. Jedná se o činy a chování sankciovatelné dle Trestního zákona.

Delikvence (z lat. Delinquere- provinit se) je z hlediska společensky nepřijatelného chování širším pojmem. Jedná se o chování, které se týká kriminality, zahrnuje také činy, které nejsou tzv. trestné. Patří sem například přestupky, dále trestná činnost osob ve věku mladším než 15 let, kdy nelze trest z důvodu věku uložit. Velmi často bývá delikvence používána v souvislosti s nežádoucím a nepřijatelným chováním dětí a mládeže. V případě mladistvých se používá pojem juvenilní delikvence (Matoušek O., 2008). Pojem delikvence je ve své podstatě právnickým hodnocením společensky nepřijatelného činu, který spočívá v porušování určitých legislativních norem konkrétního státu. Hranice mezi tím, co je delikvence a co není, je tedy dána následným trestem. Nelze sem zařadit chování, které není pro společnost zvláštním způsobem nebezpečné. Nepatří sem například disociální chování, jako drobné lži, vzdorovitost apod.. To sice může být označeno jako porucha chování, ve své podstatě ale mezi patologické jevy nepatří. Bývá spíše ukazatelem toho, že u dotyčného může k rozvoji takových jevů dojít s vyšší pravděpodobností (Fischer S., Škoda J., 2009).

Kriminální chování a delikvenci můžeme dále označit jako projev poruchy sociálně adaptačních schopností a dovedností.

1.1 Terminologie mládeže

Mládež je ve společenských vědách spojována s různými věkovými kategoriemi. Kriminologická literatura pod pojem mládeže zahrnuje tři věkové kategorie, a to děti ještě trestně neodpovědné, mladistvé a mladé dospělé.

DÍTĚ: Osoba mladší než 15 let. V trestním řízení se jedná o osobu před dovršením 15-ti let, která spáchala čin jinak trestný a není trestně odpovědná.

MLADISTVÝ: Mladistvou je osoba ode dne, který následuje po dni 15. narozenin do dne, ve kterém dovršila 18 let věku. Obecná trestní odpovědnost nastává den následující po dni, ve kterém osoba dovršila 18- ti let.

MLADÝ DOSPĚLÝ: Je pojem používaný v kriminologické literatuře, jedná se o věkovou kategorii od 18- ti let výše. Horní hranice se liší, někdy to je do věku 21 let, jindy třeba až do 30- ti let.

V ČR mají pachatelé ve věku do 24 let podíl na celkové kriminalitě 40% a 60% všech pachatelů jsou pachatelé ve věku do 30- ti let (Zoubková I., 2002).

1.2 Vývoj kriminality

Jak jsem zmínila výše, kriminalita zahrnuje veškerou trestnou činnost, i tu kterou spáchaly osoby, jež nemají trestnou odpovědnost (u nás děti mladší 15- ti let).

Kriminalitu rozdělujeme na kriminalitu latentní (neregistrovanou, neohlášenou, nezjištěnou) a dále na kriminalitu zjevnou, kterou vyšetřují orgány činné v trestním řízení. Ukazateli zjevné kriminality jsou policejní a soudní statistiky (Matoušek O., s.90)

Širší a mladší je pojem delikvence obecně označující protiprávní jednání. Tento pojem se objevil v kriminologické literatuře na konci 19. století. Do delikvence je rovněž zahrnována i prekriminalita (- činy jinak trestné, které se dopouštějí děti před dosažením trestní odpovědnosti. V Československu to bývalo do 14- ti let věku dítěte, od roku 1950 se o prekriminalitu jedná do dovršení 15- ti let věku dítěte) (Zoubková I., 2002).

Kriminalita se během minulých desetiletí stala masovým sociálním jevem. To se týká zejména kriminality majetkové, která představuje téměř 80% veškeré registrované trestné činnosti. Kriminalita se koncentruje zejména do velkých měst a průmyslových aglomerací s vysokým počtem obyvatel. Městské obyvatelstvo je ohrožováno především pouliční kriminalitou, krádežemi vloupáním, krádežemi aut a krádežemi předmětů z aut. Na významu nabývá trestná činnost spojená s drogami či jinými závislostmi. Mění se profil pachatelů a roste rovněž podíl dětských a mladistvých delikventů (Kriminalistika, 1/1999).

1.3 Charakteristika kriminality dětí a mládeže

Kriminalita dětí je multidisciplinární problematika. Používaná terminologie vychází jak z práva veřejného (především trestního a správního), tak ze společenských věd (speciální pedagogika, psychologie, sociologie apod.).(Zoubková I., 2002).

Kriminalita mládeže registrována orgány v trestním řízení byla v Československu evidována od 60. let 20. století. Od té doby bylo registrováno několik vln vzestupu, první větší vlna proběhla od roku 1961 do roku 1971, druhá na přelomu 80. let.

Impulesem pro trestnou činnost dětí a mládeže je v řadě případů alkohol, případně jiná návyková látka zvyšující agresivitu a nepřiměřené reakce. Výběr předmětu útoku je určován jiným hodnotovým systémem než u dospělých. Mladí pachatelé často odcizují předměty, které momentálně potřebují, nebo které se jim vzhledem k věku líbí (např. automobily, alkohol, cigarety, oblečení aj.). Věci získané z trestné činnosti bývají rozdělovány ve skupině, přičemž je patrná hierarchie a podíl na spáchané činnosti (www.ostrovradosti.cz).

Stupně závažnosti jednání/ činu, kterým osoba porušuje normy:

1) Disociální: Například dětský vzdor, neposlušnost, nekázeň ve škole, lhavost, poruchy afektu, špatné návyky, drobné přestupky aj..

2) Asociální: Závažnější odchylky chování od sociálních, etických a pedagogických norem, které však ještě nemají ráz trestné činnosti. Například výtržnictví, toulky, záškoláctví..

3) Antisociální: Je závažné protispolečenské jednání zahrnující veškerou trestnou činnost (krádeže, loupeže, distribuce drog, vandalství, rasismus). Vyznačuje se agresivitou a destruktivní činností.

Závažnost chování obvykle stoupá s věkem a má tendenci se prohlubovat, takže mírnější porušení norem, které je sice nepřiměřeným chováním, ale nenabývá sociální dimenze (tedy disociální chování), anebo je v rozporu se společenskou morálkou (asociální chování), se vyskytuje zpravidla u dětí mladších.

V případě antisociálního chování, které navazuje na asociální formu chování, je obtížná nápravná péče v důsledku fixace poruch a veliká pravděpodobnost recidiv, ačkoli se snaží v rámci prevence těmto recidivám předejít a pomoci těmto jedincům v resocializaci (znovuzачlenění jedince do společnosti). (www.nicm.cz/kriminalitaadelikvence).

2. Vývoj a průběh kriminálního chování

Dle studie, kterou vypracovali Piquere, Farrington, a Blumstein, je souhrnně poukazováno na deset všeobecných závěrů o vývoji kriminálního chování.

- 1) Jako „typický věk“ počátku kriminálního chování se uvádí věk od 8 – 14 let věku.
- 2) Kriminální chování vrcholí v období pozdní adolescence (mezi 15. až 19. rokem).
- 3) Raný věk zahájení kriminální aktivity předpovídá poměrně dlouhé trvání kriminální kariéry.
- 4) Je zjištěna značná souvislost kriminálního chování u osoby v období dětství až dospívání (13 – 19 let) a v dospělosti (tj. stabilní kriminální kariéra)
- 5) Jen malý zlomek populace se dopouští velké části všech spáchaných trestných činů (jen v případě tzv. „chronických pachatelů“).
- 6) Povaha kriminálního chování je spíše všestranná než specializovaná
- 7) Spáchané trestné činy představují syndrom antisociálního chování, které zahrnuje např. dopravní přestupky při řízení vozidla atd..
- 8) Dospíváním jedince se mění jeho kriminální chování ze „skupinového“ k osamělému.

- V mladistvých letech jsou důvody páčání kriminální činnosti značně variabilní, ale od 20 let věku dochází k dominanci jednoho z motivů (Večerka K. a kol., 2008).

2.1 Proces socializace v životě jedince

Osobnost jedince lze vnímat jako působení vnitřních dispozic a vnějších vlivů. V biologických, psychologických a sociálních procesech jedince ovlivňuje přírodní, kulturní a sociální prostředí, on zase naopak působí na ně. Svět, který nás obklopuje, interpretujeme, reagujeme na něj, začleňujeme jeho prvky do vědění, některé respektujeme, akceptujeme, jiné odmítáme. „Objektivní svět“ toho, co nás obklopuje, chápeme jako svět jedincem transformovaný, jako „jeho svět“.

Zprostředkujícím nástrojem mezi jedincem a společností je proces socializace, a výchovy jako záměrného působení (Havlík R., Koř'a J., 2007)

Proces socializace je v nejširším smyslu slova formování osobnosti pod vlivem rozmanitých vnějších podnětů, včetně lidských činností, které tedy souhrnně nazýváme výchovou. Vnější podněty zahrnují působení všech věcí, zvířat, rostlin a lidí, včetně počasí, krajiny, rodiny a společenského klimatu, jakož i mnohých náhodných jevů.

Speciální termín výchova vyjadřuje cílevědomé a soustavné působení rodičů, učitelů a dalších výchovných činitelů. V průběhu socializace, která představuje proces zespolečenštění, nabývá smysl osobní identita jedince. Na počátku bezmocné dítě je socializací postupně přeměňováno ve více či méně informovanou bytost, a je vedeno, aby dosáhlo jisté míry sounáležitosti a spolupráce s druhými lidmi. V jejím průběhu si dítě osvojuje hodnoty, normy a dovednosti vytvořené kulturou, do níž se narodilo (Jedlička R., Koř'a J., 2004).

Primární socializace: Nejranější, tzv. primární socializace, během níž si dítě vštěpuje základní návyky probíhá v bezprostředním světě rodiny. Rodina má trvalý a významný vliv na vývoj a sebepojetí jedince. Zásadní je především otázka budování emoční stability, jistoty, a identifikace vlastního místa v rodině, k němuž dochází ve věku batolete a v počátcích předškolního věku. Tehdy se vyvíjejí první sociální reakce a osobnostní struktury, které usnadňují či znesnadňují pozdější řádnou socializaci.

Sekundární socializace: Další etapa socializace je spjata s pronikáním dítěte do širších sítí společenských vztahů. Socializace přestává být prostým přejímáním hodnot dospělých, ti procházejí kritickým přehodnocováním, zvláště v pubertě. Základním faktorem socializace se v dětství stává vrstevnická skupina. Typické je, že se sociální život realizuje mimo školu. Děti si vytvářejí své skupinové normy, hodnoty, postoje, formy komunikace apod.. Způsob chování členů těchto skupin podléhá vnitřní sociální kontrole a nezřídká bývá sankcionováno.

VRSTEVNICKÁ SKUPINA:

- Zkouší nové způsoby chování bez kontroly a sankcí ze strany dospělých
- Ovlivňuje vztahy ke škole
- Zprostředkovává přechod od socializace v rodině k institucím sekundární socializace (škola, zaměstnání)
- Prožívání svobody a pocit realizace potřeby svobody

V souvislosti s působením vrstevnických skupin je nutno připomenout i výraznou úlohu masových sdělovacích prostředků (televize, hudba, internet). Řada studií se věnuje přímým souvislostem mediálního působení s růstem sociálně patologických jevů. Odborníci konstatují růst násilí v televizních obrazovkách, s nímž přichází do styku mnoho dětí a mladých. Potenciálně nejúčinnějším prostředkem k omezení nežádoucího vlivu médií je pozitivní příklad v rodině, rozvíjení aktivních forem trávení volného času apod.. Když dítě repete vyřazuje či potlačuje obsahy, které tvoří zkušenosti s rodiči, vrstevníky, a je ovlivňováno vzory, s nimiž se setkává v televizních programech a knihách.

Dítě je reflektujícím produktem prostředí rodiny, školy a vrstevníků, ale současně je v určitých mezích jeho spolutvůrcem (Havlík R., Koř'a J., 2007).

Neúspěch socializace je problémem jak pro jedince (jeho vyloučení), tak pro společnost (sociálně patologické chování). Neúspěch je možno pozorovat tam, kde nebyly vytvořeny vhodné podmínky, např. nefunkční či dysfunkční rodina.

Celková poruchová socializace jedince nabývá těchto forem:

- Defektní socializace: Kde působením různých negativních vlivů či zanedbávání vlivů pozitivních, zvláště v rodině, nedochází k přijetí sociálních a právních norem, což má kriminogenetické pro motivaci jednání takového jedince.

- Deviantní socializace: Ovlivněno prostředím, ve kterém jedinec žije, kde působí deviantní vzory chování rodičů a příbuzných, někdy dokonce navádění k trestné činnosti. Působí zde tzv. sociální učení „ formou imitace“ (napodobení).

- Poruchová socializace smíšená: Zahrnuje působení obou těchto antisociálně působících „ programů“ (Večerka K., Holas J., Štěchová M., Diblíková S., 2000).

2.1.1. Vliv rodiny

V užším, tradičnějším pojetí se jedná o skupinu lidí spojenou pouty pokrevního příbuzenství nebo právních svazků (sňatek, adopce) (Matoušek O., 2008).

Hlavní soudobé funkce rodiny jsou i nadále výchova a emocionální podpora. Ve vyspělých zemích západního světa se v rodinném chování od 60. let 20. století projevují trendy, jako je pokles počtu dětí v rodině,, roste věk uzavření prvního sňatku, roste počet rozvodů a počet nesezdaných soužití, roste počet matek vychovávajících dítě bez manžela i počet manželství dobrovolně bezdětných apod.. Tyto změny jsou důsledkem společenského klimatu, v němž mají vysokou hodnotu individuální svoboda a nejvýhodnější uplatnění na trhu práce.

Základní typy rodin:

- Nukleární: Jedná se o dvougenerační, rozšířenou rodinu. Zahrnuje více než dvě generace.
- Prokreační: Rodina, kterou člověk založí sňatkem, nebo tím, že má děti.

Rodina je považována za nejdůležitější sociální skupinu, ve které člověk žije. V rodině dochází k uspokojování fyzických, psychických a sociálních potřeb.

Každá rodina je zdrojem specifického systému hodnot a ty ovlivňují chování členů rodiny v interakci se společenským okolím. Rodina je významným nositelem budoucích společenských rolí dítěte a identity obecně.

V některých případech se může stát rodina sama o sobě zátěží a je schopna vyvolat vznik a rozvoj různých psychických problémů a následných sociálně patologických jevů, které jsou pozorovatelné v údajích osob s poruchami chování a problémy v sociálních vztazích.

Mnoho problémů bývá vyvoláno poruchami rodičovské role. Ve většině sledovaných rodin je hlavním sociálním činitelem matka, zejména v nejtělejší věku dítěte. Narozené dítě je na své matce absolutně závislé, podléhá její suverenitě (Možný I., 1999). Pro matky problémových dětí je příznačnější velmi špatné pedagogické působení. Vezmeme-li v potaz kombinaci výchovné nedůslednosti, zanedbávání a často i nelásky, či lhostejnosti vůči dítěti, lze očekávat problematický vývoj takového jedince (Večerka K., Holas J., Štěchová M., Diblíková S., 2000). Klíčovým činitelem zdravého vývoje dítěte je kvalita vztahu mezi ním a matkou, později mezi ním a otcem a samozřejmě i mezi dalšími členy rodiny. Vždyť hned druhou autoritou po rodičích se stávají starší sourozenci, kteří se mohou v době dospívání u mladších dětí stát jedinou přijatelnou autoritou (Matoušek O. , 1996).

V životě dítěte hraje roli i faktor hmotné povahy, tedy ekonomický status rodiny, a s ním související úroveň zabezpečení potřeb dítěte. Některé kriminologické teorie uvádějí, že špatná ekonomická situace může přispívat k rozvoji delikvence a asociality.

Rodina je bezesporu velice významným sociálním faktorem, ve kterém si jedinec vytváří vzorce chování. Z hlediska vyšší pravděpodobnosti vzniku kriminality a delikvence se pokládá za nejvýznamnější aspekty, kterými může rodina působit na negativní vývoj jedince následující:

- Otázka anomální osobnosti rodičů: Jedná se o různé příčiny, ale z hlediska kriminality a delikvence jsou důležité případy, kdy se rodiče sami dopouštějí asociálních a antisociálních forem chování (závislost na drogách, trestná činnost apod.)
- Otázka dysfunkce rodiny: K rozvoji delikvence dochází v mnohých případech u jedinců, kde nebyla naplněna funkce psychická (emociální).
- Otázka úplnosti rodiny: V anamnézách pachatelů kriminálních činů a delikventních jedinců lze pozorovat důležitost úplnosti rodiny.
- Otázka problematiky syndromu týraného, zneužívaného a zanedbávaného dítěte (Fischer S. Škoda J., 2009).

V důsledku výše uvedeného může mít dítě problémy s orientací v mezilidských vztazích, prožívat nedůvěru v sebe sama, pochybovat o svých schopnostech a dovednostech apod.. Dítě takto ovlivněno rodinou, v negativním smyslu slova, neumí čelit déletrvajícím neúspěchům a stresu, či neumí přijímat odpovědnost za své chování, čímž dochází k odpovídajícímu systému hodnot (Jedlička R., Koř'a J., 2004).

Dítě, které mívá problémy v komunikaci se svým sociálním okolím se velice těžko, především v době dospívání, orientují v sociálních situacích, nedomýšlejí důsledky svého chování, bývají zranitelné a sociálně nevyzrálé. Snahou o únik z jejich vnitřního chápání světa pak nebývá daleko k tomu, aby začali užívat drogy, páchat trestnou činnost, seberealizovat se v projevech davové agresivity či zvolit jinou formu sebedestruktivního chování.

3. Poruchy chování a sociálního zařazení

Poruchou chování se u dětí označuje řada výchovně nežádoucích projevů, které jsou často důsledkem narušení jejich sociální přizpůsobivosti a s tím související agresivní chování a následná kriminalita. Většina poruch nemá jednotnou příčinu, mnoho z nich vzniká na základě nevhodného výchovného působení, tzn. Že se nejedná o projev duševního onemocnění. Při diagnostice a rozboru poruch chování je vždy nutné postupovat individuálně, je nezbytné přihlídnout ke všem vlivům, které se na vývoji dítěte podílely (Martínek, Z., 2009). Závažnost a dlouhodobé přetrvávání potíží v oblasti chování i konfliktů s lidmi lze chápat jako prognosticky negativní znak signalizující zvýšenou pravděpodobnost disharmonie osobnostního vývoje a fixaci nežádoucích osobnostních vlastností (Vágnerová M., 2005).

Poruchy lze rozlišovat podle toho, zda se projevují všude, nebo jen ve vazbě na určité prostředí (např. poruchy chování ve vztahu k rodině). Další dělení lze provést v závislosti na charakteru poruch, a to na neagresivní porušování sociálních norem (lži, záškoláctví), tak na agresivní poruchy chování. Agresivní chování ve větší míře porušuje a omezuje práva jiných lidí, a proto je lze považovat za závaznější.

3.1 Nejčastější poruchy chování

Mezi nejčastější poruchy chování u dětí řadíme.:

- a) ADHD- hyperaktivita s poruchou pozornosti
- b) Opoziční porucha
- c) Lhaní
- d) Krádeže
- e) Záškoláctví
- f) Útěky a toulky

ad a) ADHD- hyperaktivita s poruchou pozornosti

Typický soubor příznaků je u dětí snadno viditelný. Dítě neposedí, nevydrží dlouho u jedné činnosti, je impulzivní, stále něco povídá, vykřikuje, málo poslouchá, rychleji než jiné děti se unaví, zapomíná, je velmi čilý.

Syndrom hyperaktivity postihuje přibližně třikrát častěji chlapce než dívky. Dítě trpící touto poruchou je výrazně ohrožené v dalším vývoji, ve kterém u něj hrozí zvýšené riziko patologického chování.

Dlouhodobé sledování těchto dětí ukázalo, že puberta ani dospívání nejsou zárukou uzdravení. S většinou postižených se potíže táhnou dál a nezanedbatelná část z nich se v pozdějším věku dostane na šikmou plochu (Matoušek O., 1996).

ad b) Opoziční porucha chování

Opoziční chování se považuje za normální jev u dětí mezi druhým až třetím rokem věku. Pokud však projevy negativismu, které jsou charakteristické pro tuto poruchu, přetrvávají až do školního věku, lze mluvit o jistém druhu poruchy chování.

ad c) Lhaní

Rozdělení lží do tří základních kategorií:

- Smyšlenka: U dětí předškolního věku, nepovažuje se za nic patologického ani zvláštního
- Bájná lež (pseudologia phantastica): Vyprávění a vymyšlení dlouhých, neskutečných příběhů, které dítě vypráví, aby vzbudilo senzací. Objevuje se u dětí 10 – 11 let. Pokud přetrvává i v dospívání, signalizuje psychickou poruchu, kdy se jedinec dostane do situace, že nerozezná realitu od fikce (Martínek Z., 2009).
- Pravá lež: Je charakteristická úmyslem a vědomím nepravdivosti. Většinou se jedná o obranný mechanismus, únik z osobně nepříjemné situace.

ad d) Krádeže

V případě, že dítě či mladistvý odcizí nějaký předmět vědomě a plně si uvědomuje nesprávnost svého chování. Většina krádeží v dětském a mladistvém věku není způsobena psychiatrickým onemocněním, má na nich převážně podíl prostředí, kde dítě vyrůstá, parta, či nevýhodné postavení v kolektivu dětí.

ad e) Záškoláctví

Úmyslné zameškávání školního vyučování, kdy žák o své vlastní vůli, ve většině případů bez vědomí rodičů, nechodí do školy a neplní školní docházku.

ad f) Útěky a toulky

Ve většině případů bývají způsobeny špatnou adaptací dítěte, popřípadě nevhodným prostředím kde vyrůstá. Mnohdy mají impulzivní ráz, dítě utíká, aniž by svůj čin předem připravovalo nebo plánovalo. Tyto útěky se objevují u dětí s ADHD. Mezi nejčastější patří útěky reaktivní, kdy se jedná o zkratovou reakci na nepříjemnou situaci ve škole nebo doma, z níž dítě nevidí jiné východisko (Martínek Z., 2009).

3.2 Sociální význam poruch chování

Děti a dospívající s poruchami chování bývají většinou odmítány, bývají neoblíbené a mívají více konfliktů. Mívají špatné vztahy s rodiči i s dalšími členy rodiny, učiteli a svými vrstevníky. Závažnou překážkou v oblasti mezilidských vztahů bývá nedostatek sympatie a empatie, neschopnost ovládnutí a egoismus. Převládá orientace pouze na své potřeby. Jejich vztahy k ostatním bývají povrchní, nedokážou se nezištně angažovat ve prospěch někoho jiného. Ve vztahu k jiným lidem převažuje lhostejnost, hrubost. Vinu nepřičítají svým vlastním nedostatkům, ale vždy někomu jinému (Vágnerová M., 2005).

V případě poruch chování dětí a mladistvých je kladen důraz na jejich prevenci nebo alespoň na včasné podchycení a nápravu v raných fázích jejich rozvoje. Jde o pedagogické, psychologické a sociální působení, které by eliminovalo či omezovalo vliv rizikových faktorů a přispívalo k pozitivnímu rozvoji dětské osobnosti. Podpůrný a ochranný vliv má především již zmiňovaná fungující rodina, ale může jej mít rovněž škola nebo jiná instituce.

4. Faktory ovlivňující vývoj kriminálního chování

Snaha vygenerovat faktory ovlivňující vývoj kriminálního chování vyústila v mnohočetné teorie vycházející z tzv. „rizikových a ochranných faktorů“, podmiňující vznik kriminálního chování. Kriminogenní- rizikové faktory vyvolávající, usnadňující nebo podporující páchaní trestných činů, jsou vzájemně a kombinovaně propojené (Večerka K. a Kol., 2011).

Vedle nich působí rovněž ochranné (protektivní) faktory, které mohou omezit, až vyloučit vliv rizikových faktorů, a to u dětí, jež žijí v prostředí nahlíženém jako nepříznivé nebo nevhodné.

Oba dva typy zmíněných faktorů působí na jedince v jednotlivých životních etapách a slouží jak k diagnóze, tak k prognóze vývoje chronického pachatele (Blatníková Š., Netík K., 2008).

4.1 Kriminogenní- rizikové faktory:

Jedná se o rizikové faktory vývoje kriminálního jednání. Současné chápání těchto faktorů je odvozeno studií, která sleduje vývoj dětí v průběhu jejich dospívání. To napomáhá identifikovat rozdíly mezi těmi, kteří se již začali dopouštět antisociálních (delikventních) či trestných činů „pravidelně“ a těmi, u nichž se jednalo především o příležitostný čin. Jak jsem zmínila výše, tyto faktory jsou vzájemně a kombinovaně propojené, ale žádný z těchto faktorů nelze považovat za jedinou příčinu.

Rizikové faktory - dělení:

Třídění těchto faktorů je různé a závisí na stanovených kritériích určených k jejich klasifikaci.

- Konkrétní
- Specifické
- Obecné: Zahrnují kriminalitu jako hromadný jev
- Subjektivní – individuální
- Objektivní – sociální (např. rodina, škola)

4.1.1. Vnější rizikové faktory

Vycházejí ze stavu společnosti, její ekonomiky, ale i z tvorby nových společenských hodnot. Řadíme mezi ně politický vývoj, environmentální faktory (např. lokalita s absencí policejní činnosti), a sociální faktory.

4.1.2. Nezávislé rizikové faktory

Vzhledem k tomu, že většina rizikových faktorů spolu nějak souvisí, je velice obtížné stanovit jejich nezávislé vlivy na kriminální a antisociální chování. Tím se jeví řada studií velice spekulativní. Mezi velice známé studie patří tzv. „ Cambridgeská studie“, kde se D. J. West rozhodl pro pět klíčových faktorů, které ve věku 8 let napomáhaly k počátkům kriminální kariéry. Následně Farrington rozeznal a pojmenoval aktivátory vývoje kriminálního chování (ve věku 8 – 10 let, ve kterém se budoucí delikventi lišili od budoucích „ nedelikventů“) (Večerka K., 2011).

V Cambridgeské studii každá kategorie, jako např. impulzivita, inteligence, školní docházka, předpovídala kriminální jednání nezávisle na každé další kategorii.

4.1.3. Individuální rizikové faktory

Odráží chování jedince a jeho individuální charakteristiky, které ovlivní riziko či intenzitu vůči zapojení do kriminálního jednání, a mohou být následující:

4.1.3.1. Nízká inteligence a slabý školní výkon

Nízká úroveň inteligence je aktivátorem kriminálního chování

4.1.3.2. Nedostatek empatie

Schopnost „VCÍTĚNÍ SE“, je důležitým osobnostním rysem, jehož nedostatek souvisí s kriminálně agresivním chováním.

4.1.3.3. Impulzivita

Je dle teoretických východisek i praktických zkušeností jednou z nejkritičtějších vlastností, která předpovídá páchaní trestné činnosti.

4.1.4. Rodinné rizikové faktory

Z předchozích kapitol je zřejmé, že vliv rodiny a následné dopady na dítě, je nezanedbatelný.

4.1.5. Rizikové faktory v dětství

Mezi nejsilnější nezávislé aktivátory lze zařadit odsouzení jednoho z rodičů a vysoká míra vzdorovitosti (viz. Poruchy chování).

4.1.6. Rizikové faktory násilné kriminality mladistvých

Dle provedeného retrospektivního výzkumu mladistvých, jež provedl Netík a kolektiv (Blatníková Š., Netík K., 2008), byly zjištěny jako spouštěcí mechanismy budoucího násilí:

- Toulky, záškoláctví
- Časté návštěvy restaurací spojené s užíváním alkoholu
- Fyzická agrese
- Kriminální infekce v rodině
- Promiskuitní životní styl

4.2 Protektivní faktory

Tyto faktory jsou od rizikových odlišné v tom, že působí společně s rizikovými faktory v protikladném směru. Tudiž redukují vliv rizikových faktorů na násilné chování.

Působí jako tzv. „pozitivní faktory“, čímž posilují odolnost jedince nebo jej chrání proti negativním účinkům rizikových faktorů.

Zahrnují výzkum životních událostí, které se jeví jako startér sociálně patologických jevů. Blatníková a Netík (2008) ve své studii analyzují životní události s „rizikovým“ potenciálem, jako například zneužívání návykových látek, či nedostatek finančních prostředků. Analýze rovněž podléhají i krátkodobé situační vlivy, jako je nuda, frustrace, či roztržky v rodině. Jedním ze závěrů kriminologů je fakt, že některé životní události, jako sňatek či trvalé zaměstnání mohou pomoci k redukci kriminální aktivity, a jiné (např. uvěznění) mohou povzbuzovat další trestnou činnost a redukovat tak šanci na legální činnost.

5. Struktura kriminality dětí a mladistvých

Způsob páchaní trestné činnosti mládeží je výrazně determinován věkem pachatele (jejich psychickým a somatickým vývojem, vlastnostmi a zkušenostmi). V tomto směru se mezi dospělými a mladistvými pachateli projevují určité zvláštnosti.

Kriminalitu u dětí a mladistvých lze rozdělit do čtyřech hlavních kategorií, a to sice násilná kriminalita, mravnostní kriminalita, majetková kriminalita, a soubor deliktů (tj. především hospodářská kriminalita) (Večerka K., Holas J., Štěchová M., Diblíková S., 2000).

Pro věkovou kategorii dětí a mladistvých je při páchaní trestné činnosti dlouhodobě potvrzováno :

- Spolupachatelství: (u majetkové trestné činnosti až 100%). Hlavním charakteristickým znakem závadového jednání mládeže je skupinovitost. Dokonce je možno tvrdit, že samostatně operující mladiství delikvent je spíše zvláštností. Naopak typickou strukturu tvoří dvojice a skupiny. Vyznávají společné hodnoty a tráví společně mnoho volného času. Je zde typická tvrdost, znehodnocování zařízení a devastace.
- Nedokonalá příprava, často neplánovaná, nedostatečná s použitím nevhodných nástrojů.
- Využití somatických znaků pachatele, např. vyšší rychlost, větší síla aj..
- Nad rozumovou motivací převládají motivace emotivní, impulzivní, spontánní.
- Při opakované trestné činnosti se vyskytují podobné znaky z předcházející trestnou činností (Zoubková, I., 2002).

5.1 Osobnostní charakteristiky delikventů

Přestože je každá osobnost jedinečná a totéž platí o přizpůsobení se jedince vlivům okolí, o jeho projevech a chování, lze u delikventní populace nalézt obecnější znaky, kterými lze tuto specifickou skupinu jednotlivců charakterizovat (Jedlička R., Kořa J.,2004).

U osob s delikventním a kriminálním chováním můžeme pozorovat následující znaky:

- Pro většinu delikventů je typické, že dovedou o svém cíli a jeho dosažitelnosti logicky uvažovat. Nejsou však schopni připustit si následky, chybí jim zpětná vazba. Trest a uvěznění pro ně nemají dostatečnou hodnotu.
- Nositelé kriminálního chování mají tendenci k afektivnímu reagování vedoucí až k extrémním výbuchům. Bývají emočně nestabilní a mají nízkou míru empatie.
- Bývají lhostejní, neteční a orientují se pouze na přítomnost. Tyto osoby nejsou schopny přemýšlet o budoucnosti a trvalejší činnosti spojené se seberealizací.
- Chování pachatelů kriminálních činů je spojeno s bezohledností a typickou agresivitou (Fischer S., Škoda J., 2009).

Mezi nejčastější delikty mladistvých řadíme:

- Násilí proti jednotlivci či skupině
- Opilství a výtržnictví
- Neoprávněné užívání motorového vozidla
- Rozkrádání, vandalismus
- Toxikomanie
- Prostituce
- Gamblerství

(www.nicm.cz/icm)

6. Sociálně patologické jevy

Sociální patologie (z lat. Pathos – utrpení, choroba) je souhrnné označení nezdravých, abnormálních a obecně nežádoucích vlivů. Na studiu těchto jevů se podílí řada vědních disciplín, zejména sociologie, psychologie, etopedie a další. Jednotlivé vědní disciplíny se zabývají studiem a rozbořem příčin a faktorů, které vedly ke vzniku konkrétních sociálně patologických jevů. Dále také stanovují a aplikují preventivní a korektivní doporučení a postupy, jejichž společným cílem je obecně jejich eliminace (Fischer S., Škoda J., 2009).

Sociální patologie se tedy zabývá zákonitostmi takových projevů chování, které společnost hodnotí jako nežádoucí, protože porušují její sociální, morální či právní normy. Pojem sociální patologie je v současné době také někdy nahrazován pojmem sociální deviace nebo sociální dezorganizace. Tyto pojmy se od sebe liší, jevy které bývají označovány za deviantní, nemusí být vždy patologické. Sociálně patologické jevy jsou pro jedince vždy negativní, což v případě deviantních jevů platit nemusí.

6.1 Vybraný patologický jev – ŠIKANA

Původ slova pochází z francouzského slova „chicané“, což znamená týrání, zlomyslné obtěžování, sužování a pronásledování. Šikana označuje také fyzické a psychické omezování jedince v kolektivu. Jedná se o nebezpečné sociální chování, jehož důsledkem je poškozování zdraví jednotlivce, skupin i společnosti. Šikana má jak fyzickou, tak psychickou podobu.

Jedná se o jeden z nejvýraznějších sociálně patologických jevů a dětí a mládeže. Poslední výzkumy ukazují, že na našich školách prošlo šikanou 41% dětí (Martínek Z., 2009), což je varující signál před nimž nelze zavírat oči.

Při charakteristice šikanujícího chování je nutno rozlišovat dva základní termíny:

- Teasing: Tím označujeme chování, které zdánlivě šikanu připomíná, např. nevinné škádlení mezi dětmi.

- Šikana: Tehdy, když jeden nebo více žáků úmyslně a většinou opakovaně týrá spolužáka nebo spolužáky, a používá k tomu agresi a manipulaci (Martínek Z., r.2009)

6.1.1 Směr šikany

Šikana nemusí probíhat pouze v podobě, kdy žák trápí jiného žáka, může existovat i v následujících formách:

- UČITEL = ŽÁK: Jedná se např. o situaci, kdy učitel vyučuje žáka, s kterým nemá dobré vztahy, a který ho často provokuje. Má na něm tendenci vidět vše, co u ostatních nevidí, žák dostává horší známky, těžší otázky apod..

- ŽÁK = UČITEL: Jedná se o poměrně časté situace, kdy žáci provokují, naschvál vyrušují apod..

- RODIČ = UČITEL: Dopouštějí se především rodiče mající představu, že škola jim musí ve všem vyjít vstříc a celkově jim chybí respekt ke škole jako instituce celkově.

Šikana se může rozvíjet všemi směry a projevuje se ve všech věkových a sociálních skupinách, např. ve školách, jak soukromých, tak i státních, v zájmových kroužcích, sportovních klubech, v armádě či policii, ale také v rodině či zaměstnání, v kyberprostoru, prostřednictvím textových zpráv a e – mailů (www.wikipedia.org).

Pro vznik, vývoj a celkové nastartování tohoto jevu jsou velice důležité osobnostní charakteristiky agresora a oběti šikany. Nedá se jednoznačně říci, kdo se stane agresorem či obětí. Přesto však lze z chování některých jedinců vysledovat, ke které pozici budou více inklinovat. Dle M. Koláře, jednoho z předních odborníků u nás, existují určité spouštěcí mechanismy, kdy tyto charakteristiky ustupují do pozadí. Jednou z nich může být zaběhnutá tradice ve všelijakých institucích (např. v internátech, dětských domovech a jiných výchovných zařízeních), kde má šikana bohužel své zakořeněné místo a stává se jejich nezbytnou součástí. Z toho vyplývá, že šikana se objevuje převážně tam, kde je kolektiv uzavřeným celkem (M. Kolář., 1997).

6.1.2. Osobnostní charakteristika zúčastněných osob

a) Agresor

Rozdělení agresorů bývá různé. Kolář však rozlišil tři základní typy iniciátorů šikanování, a to následovně:

- Typ agresora tzv. „hrubián“

Vyznačuje se hrubým chováním, je hodně impulzivní, má často kázeňské problémy, jeho vztah k autoritám je narušený a může se stát, že je zapojený do gangů, které páchají trestnou činností. Jeho chování je ovlivněno narušenými vztahy v rodině, což agresor ventiluje na druhých.

- Typ agresora tzv. „slušňák“

Jedná se o typ velmi slušný, narcistický s kultivovaným chováním. Je zvýšeně narcistický a vyskytují se u něj sadistické tendence v sexuálním smyslu.

- Typ agresora tzv. „srandista“ („bavič“)

Tento typ je velice sebevědomý, výmluvný, optimistický a dobrodružný. V kolektivu je velice oblíbený a tím pádem má veliký vliv na ostatní jedince.

b) Oběť

Typologie oběti je velice nesnadná a popsat oběť šikanování je poněkud obtížnější než vystižení charakteru agresora. V některých případech se ani nemusí jednat o celkovou osobu oběti, ale jen zcela o nahodilý proces výběru. Z čehož vyplývá, že obětí se může stát téměř každé dítě. V nejčastěji vyskytujících se charakteristikách dominuje v roli oběti pasivní jedinec, který se straní kolektivu. Dále pak o osoby se „vzhledovým“ či sociálním handicapem.

6.1.3. Trestní postížitelnost šikany

Z trestního hlediska lze šikanu postihnout pokud došlo k naplnění materiální stránky (pachatel se dopustil jednání) a formální stránky (úmysl pachatele trestný čin spáchat) trestní odpovědnosti.

K tomu, aby byl pachatel postižen je nutné, aby dovršil věku 15 – ti let. Většinou však vzhledem k nedostatku věku agresora k trestnímu stíhání nedojde. To však neznamena, že by se postihu vyhnul úplně a nemůže být potrestán jinak. Mladší agresori bývají předáni orgánu sociálně – právní ochrany, a rovněž mohou být umístěni v ústavu, což v některých případech může být dostatečnou sankcí za jejich jednání (www.poradenskecentrum.cz/sikana-paragrafy.php).

7. Trestní odpovědnost mládeže

Trestní odpovědnost vzniká spácháním trestného činu v den, který následuje po dni, kdy jedinec dovršil 15 – ti let věku. V případě, že výsledky šetření ukazují, že se skutku, který vykazuje znaky trestného činu, případně přestupku, dopustila osoba mladší 15 – ti let, policejní orgán věc usnesením odloží dle Trestního řádu, jenž tyto osoby označuje jako „ osoby, které pro nedostatek věku nejsou trestně odpovědné“. Následně vypracuje zprávu o výsledku šetření kriminálního činu osoby mladší 15 – ti let, jejíž součástí jsou např. osobní údaje dítěte, popis skutku, pohovor s rodiči atd.. Těmto osobám je v občansko – právním řízení možné uložit ochrannou výchovu (viz, další kapitola) .

Ke vzniku trestní odpovědnosti mladistvého se požaduje, aby spáchal čin, jehož stupeň nebezpečnosti je pro společnost vyšší než malý (Zoubková I., 2002).

Vedle fyzického věku je třeba zmínit i mentální věk, který vyjadřuje celkovou vyspělost jedince, tzn. jeho biologickou, psychickou a sociální úroveň, jež podmiňuje rozpoznávací a určovací schopnost pachatele. Z toho vyplývá, že jedinec musí dovršit určitého stupně zralosti, aby byl schopen rozpoznat nebezpečnost svého činu pro společnost. „ Rozumová a mravní vyspělost“ mladistvého pachatele je zásadním pojmem v řízení, tj. posouzení toho, zda mladistvý dosahuje takového stupně duševního vývoje, jaký je v jeho věku obvyklý. Nedostatek mravní a rozumové vyspělosti může vyústit až v nedostatek podmínek pro trestní řízení, a v konečném výsledku až k zastavení trestního řízení (Večerka K. a Kol., 2009).

MRAVNÍ VÝVOJ: U mladistvého se jím považuje proces, v němž si v průběhu individuálního rozvoje osvojuje normy chování, které jsou v dané společnosti platní.

ROZUMOVÝ VÝVOJ: Dle zákona zahrnuje postupné individuální nabývání schopnosti pojmového myšlení, přičemž stupeň takového vývoje je určován dosaženou úrovní tohoto myšlení (Večerka K. a Kol., 2009).

Při posuzování odpovědnosti mladistvého za čin se vychází jednak ze samostatné výpovědi mladistvého, ze zprávy orgánů sociálně – právní ochrany dětí, případně ze zpráv probační a mediační služby. V některých případech, za účelem odstranění pochybností, je nutno opatřit odborná vyjádření od pedagogicko – psychologických poraden, diagnostických ústavů apod.. Zákon ukládá povinnost příslušným orgánům shromáždit s veškerou pečlivostí podklady pro poznání osoby mladistvého. V rámci toho je třeba objasnit dosavadní chování mladistvého i ve školním zařízení, především z hlediska zařazení, vývoje, nadání a předpokladům, postojů k ostatním spolužákům, spolupráci rodiny se školou apod.. O osobnosti a chování obviněného samozřejmě vypovídají i informace souvisejí s jeho předchozími střety se zákonem (Večerka K. a Kol., 2009).

7.1 Zákon o soudnictví ve věcech mládeže 218/ 2003 Sb.

Zahraniční právní systémy jednoznačně upřednostňují oddělenou právní úpravu trestního soudnictví nad mládeží. V ČR se začalo pracovat na novém zákoně, který by upravoval samostatné trestní právo mládeže v roce 1997. Do nabytí účinnosti tohoto zákona byla problematika trestní odpovědnosti a trestání mladistvých součástí trestního zákona. Řízení proti mladistvým bylo upravováno v rámci Trestního řádu (Kahoun V. a Kol., 2007).

Nabytím účinnosti (1. 1. 2004) výše zmíněného zákona č. 218/ 2003 Sb. O odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a soudnictví ve věcech mládeže bylo v ČR zavedeno samostatné trestní právo mládeže a specializovaný systém justice. Přijetí tohoto zákona rovněž odstranilo nedostatky v právní úpravě týkající se zacházení s osobami mladšími 15 – ti let, které se dopustily činu jinak trestného. Cílem vytvoření tohoto zákona bylo jednoznačně posílení výchovného účelu sankciovaných mladistvých (Večerka K. a Kol., 2011).

Za spáchané provinění lze mladistvému uložit tzv. opatření, a sice v podobě výchovného opatření, ochranného opatření, nebo trestního opatření. Zákon o soudnictví ve věcech mládeže rozlišuje dva okruhy opatření, a to opatření ukládaná mladistvým, a opatření ukládaná dětem mladší 15 – ti let. Tento zákon upřednostňuje výchovné a nápravné působení na mladistvé a děti mladší 15 – ti let před trestáním, které je naopak prioritní u dospělých. Rovněž zohlednil tělesný, mravní, duševní a sociální vývoj osobnosti, který u mládeže ještě není ukončen. Zahrnuje především hledání způsobu, jak umožnit dětským pachatelům žít bez konfliktu se zákonem, a jak obnovit narušené sociální a právní vztahy (Kahoun V. a Kol., 2007).

Orgány činné dle zákona ve věcech mládeže jsou policejní orgány, státní zástupci a soudy pro mládež. Tyto orgány dále spolupracují při své činnosti s příslušným orgánem sociálně – právní ochrany dětí a s Probační a mediační službou.

7.2 Sociálně – právní ochrana dětí

Je vymezena zákonem č. 359/ 1999 Sb. , jež SPOD definuje jako zajištění práva dítěte na život, jeho příznivý vývoj, rodičovskou péči v rodině a identitu v rodině, a rovněž působení směřující k obnovení narušených funkcí rodiny. Je zaměřena především na děti, jejichž rodiče zemřeli, neplní rodičovské povinnosti, nebo jež vedou zahálčivý a nemravný život. Prakticky to znamená, že orgány SPOD nastupují svou působnost v okamžiku, kdy jsou ohroženy zájmy dětí a dospělých. Smyslem zapojení se státu do soukromých vztahů je ochrana dítěte jako slabšího vůči třetím osobám, vůči školním negativním jevům apod. (Čichoň M., 2004).

ORGÁNY SPOD:

- a) Krajské úřady
- b) Obecní úřad s rozšířenou působností
- c) Obecní úřady
- d) Ministerstvo práce a sociálních věcí
- e) Úřad pro mezinárodní právní ochranu dětí a mládeže

Vyžaduje- li to zájem na řádné výchově dítěte, může soud učinit tato výchovná opatření:

- Napomenutí: Je nejmírnějším výchovným opatřením. Dítě lze napomenout, jestliže je ve věku, kdy je schopno si uvědomit své nevhodné chování a jeho důsledky.
- Dohled: Nad nezletilým může být nařízen, pokud se napomenutí mívá účinkem, nebo pokud jde o závažnější poruchy v chování nezletilého.
- Omezení: Nezletilému je ukládáno poměrně zřídka. Jedná se např. o zákaz návštěvy fotbalového utkání apod. (Večerka K., Holas J., Štěchová M., Diblíková S., 2000).

Ročně je ve správním řízení ukládáno přibližně 420 napomenutí, 250 dohledů, a ani ne 10 omezení za rok. Soudy v civilním řízení ročně ukládají kolem 150 napomenutí, na 170 dohledů, a zcela výjimečně omezení (Zoubková I., 2002).

7.3 Ústavní výchova

Výchovné opatření navržené orgány sociálně – právní ochrany dětí a schvalované soudem (Matoušek O., 2008).

Je nařízena v případě, kdy je výchova dítěte vážně ohrožena nebo narušena a jiná opatření nevedla k nápravě, nebo jestliže rodiče nemohou z vážných důvodů dítě zabezpečit. Návrhy a podněty k nařízení ÚV dávají soudům kurátoři mládeže (odborný pracovník státní sociální pomoci, který se zabývá dětmi a mladistvými obtížně vychovatelnými, mladistvými pachateli trestné činnosti i jejich rodinami, spolupracují s OČTŘ a zprostředkovávají pomoc odborníkům. V současnosti v ČR působí cca 350 kurátorů pro mládež (Zoubková I., 2002)).

ÚV u dětí od narození do věku 3 let zajišťují zdravotnická zařízení, u dětí do 1 roku v kojeneckých ústavech, od 1 – 3 je dále zajišťována v dětských domovech. Školským zařízením pro výkon ÚV nezletilých nad 3 roky věku jsou dětské domovy. Pro výkon ÚV obtížně vychovatelné mládeže jsou to zvláštní výchovná zařízení (Večerka K., Holas J., Štěchová M., Diblíková S, 2000).

Zánik:

- a) Dosažením zletilosti, z důležitých důvodů ovšem může být prodloužena až o 1 rok.
- b) Soud může ÚV zrušit tehdy, pokud pominuly důvody, které vedly k jejímu nařízení (Čichoň M., 2004).

7.4 Ochranná výchova

Řadí se mezi ochranná opatření. Základní podmínkou pro uložení OV v trestním řízení je odsouzení, tj. uznání vinným pro trestný čin.

OV dítěte mladšího 18 – ti let řeší, jak již bylo řečeno, Zákon o soudnictví ve věcech mládeže. Soud uděluje mladistvému OV v případě, že nepostačuje uložení ÚV. Trvá nejdéle do dovršení plnoletosti dítěte, výjimečně může být prodloužena do 19. roku života. Uložení OV mladistvému znamená odnětí nezletilého z výchovy rodičů a jeho zařazení do kolektivní výchovy s přísnějším režimem (Večerka K., Holas J., Štěchová M., Diblíková S., 2000).

OV může být přeměněna na výchovu ústavní. Rozdíl mezi těmito dvěma formami je v omezení a přísnosti výchovy. OV je určena pro mladistvé, kteří vykazují známky protiprávního jednání. Ústavní výchova je určena dětem, které nebyly řádně vychovávány ve vlastní rodině, ale přitom neprojevují závadové chování.

Nejvyšším stupněm postihu je pro mladistvého tedy ochranná výchova. Pokud dojde k útěku svěřence, dochází k maření úředního rozhodnutí, a měl by být sankcionován. Může být např. soudem pro mládež odsouzen k veřejným pracím. (www.ucitelskenoviny.cz/?archivclanek=5065).

OV se stejně ÚV vykonává ve výchovných ústavech pro děti a mládež (Matoušek O., 2008), a to konkrétně:

- Diagnostický ústav
- Dětský domov
- Výchovný ústav pro mládež

Pokud nemůže mladistvý nastoupit do výchovného zařízení, nařídí soud dohled probačního úředníka (Kahoun V. a Kol., 2007).

8. Prevence kriminality

Prevence se chápe jako systematické předcházení možným asociálním či antisociálním činům jedince. Rovněž je možno říci, že prevence je cílená snaha o takovou socializaci členů společnosti, která je slučitelná se základními mravními a právními standardy dané společnosti, ve které jedinec žije (Večerka K. a Kol., 2011).

Schéma prevence kriminality:

- *Primární prevence:* Zaměřena na široké pozitivní ovlivňování žebříčku hodnot dětí od nejnižšího věku až po mladé dospělé. Zahrnuje výchovné, vzdělávací, osvětové a poradenské aktivity. Zvýšená pozornost je věnována na vhodné využívání volného času mládeže.

- *Sekundární prevence:* Zabývá se těmi rizikovými dětmi a mladistvými, u nichž je zvýšená pravděpodobnost, že se stanou pachateli trestné činnosti, nebo jsou ohroženy sociálně patologickými jevy. Při zjišťování problémových situací u mladých lidí má nezastupitelné místo škola. Prevence je však zaměřena i na rizikové faktory, které jsou v sociálním prostředí a v sociálních vztazích, ve kterých děti žijí (Zoubková I., 2002).

- *Terciární prevence:* Je předcházení kriminální recidivě. Tudíž se orientuje na ty mladé lidi, které se již dopustili trestné činnosti. Usiluje o eliminaci recidivy kriminality i sociálně negativního jednání (např. šikana, záškoláctví), a resocializaci mladých osob (motivací pro vzdělání a získání odborné kvalifikace).

- *Sociální prevence:* Specifický typ prevence, který je orientován na osobu pachatele, zaměřuje se na proces socializace a sociální integrace. Zároveň se zaměřuje i na změny struktur ve společnosti, které mohou mít na socializaci mladých lidí negativní vliv, a tím zvyšují riziko, že se z nich později stanou pachatelé trestných činů
(www.PRAHA.EU/jnp/cz/home/magistrat/odbory_mhp/prevence_kriminality/)

PRAKTICKÁ ČÁST

9. Dotazník a popis výzkumné skupiny

Pro praktickou část své práce jsem zvolila vlastní výzkum, který byl realizován formou dotazníkové metody. Sestavený dotazník (viz příloha A) obsahuje 9 otázek, které byly uzavřené a polouzavřené.

Pro výzkum byla vybrána cílová kategorie – Rodiče. Ti dobrovolně odpověděli na mnou předložený dotazník.

9.1 Cíle výzkumu a stanovení hypotéz

Cílem mého empirického výzkumu bylo zjistit názor vybraných rodičovských dvojic na problematiku sociálně patologického chování, zda k vyplnění dotazníku mohou čerpat ze života svých dětí, a zda má vliv na páchaní protispolečenského chování snížení věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých. Na základě těchto cílů výzkumu jsem stanovila následující hypotézy:

H1: Výskyt sociálně patologického chování je častější u chlapců než u dívek.

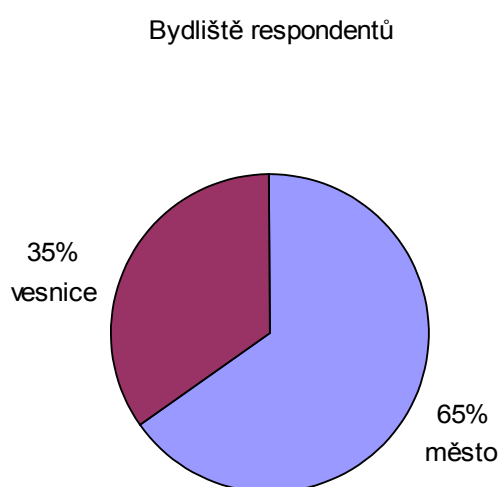
H2: Děti, které se dostanou do styku se šikanou, ať v roli agresora či oběti, jsou náchylnější ke kriminálnímu chování.

H3: Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti má vliv na eliminaci kriminálních činů páchaných mladistvými.

9.2 Analýza výsledků výzkumu a interpretace

Pro analýzu získaných dat bylo k dispozici 40 vyplněných dotazníků. Z oslovené skupiny rodičů, kteří odpovídali na mnou stanovené otázky, bydlí 65% ve městě a 35% na vesnici.

Graf č. 1

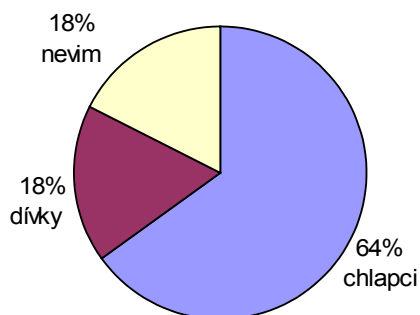

Zdroj: vlastní šetření

V otázce č. 2 byli respondenti dotázáni, kolik mají dětí. Z odpovědí vyplývá, že 35% má dítě jedno, 55% děti dvě, a 10% tři děti a více. Co se pohlaví týče, tak se jedná v 33% o chlapce, 37% o dívky a v 30% mají rodiče pohlaví obě. Další otázka byla směřována na to, zda se jejich děti staly obětí či svědkem trestného činu. Kladně odpovědělo 8% rodičů, záporně 82%. V případě jejich vlastních zkušeností s kriminalitou mládeže odpovědělo 60% dotázaných kladně, kdy se nejčastěji setkali s výtržnictvím a vandalismem mládeže, 40% odpovědělo negativně. Na otázku, zda si myslí, že výskyt kriminálního chování je častější u chlapců než u dívek, odpovědělo celých 65% kladně, 17,5% s tím nesouhlasí, a 17,5% neví.

Graf č. 2

Výskyt kriminálního chování u chlapců a dívek

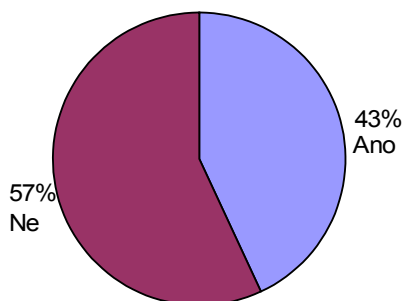

Zdroj: vlastní šetření

Na otázku, zda se dostalo jejich dítě do kontaktu se šikanou, odpovědělo 40% rodičů kladně, při čemž nejčastěji v roli svědka, a 60% negativně. Na otázku, zda vidí souvislost mezi šikanou a následným kriminálním chováním u dětí, odpovědělo 43% kladně, a 57% negativně.

Graf č. 3

Souvislost mezi šikanou a kriminálním chováním

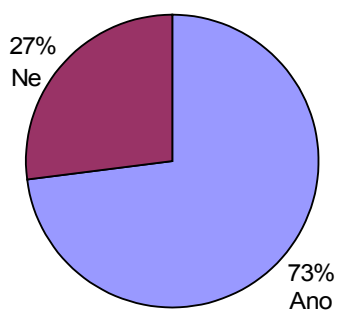

Zdroj: Vlastní šetření

V otázce, tázající se rodiče na jejich názor o účinnosti snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, odpovědělo 73%, že by snížením věkové hranice bylo omezeno rovněž páchaní trestné činnosti mládeží. Ve většině případů by jí snížili na věk 14 – ti let. Naopak ve snížení hranice nevidí řešení 27% rodičů.

Graf č. 4

Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti

Zdroj: Vlastní šetření

9.3 Vyhodnocení výzkumu

Z dotazníkového šetření mezi rodiči vyplynulo, že zkušenost s kriminalitou a šikanou u svých dětí není zanedbatelná. Před zahájením výzkumu byly stanoveny celkem tři hypotézy.

HYPOTÉZA č. 1, která ověřovala, zda mají vyšší předpoklady k páčání trestné činnosti chlapci než dívky, byla potvrzena, a to v souvislosti s otázkou č. 6.

Z uvedených odpovědí vyplývá, že častěji páčají trestnou činnost chlapci, a to celkem v 65% a dívky v 17,5%, ostatních 17,5% dotázaných neví.

HYPOTÉZA č. 2, která ověřovala postoj rodičů na vliv šikany v případné budoucí kriminální kariéře, nebyla potvrzena, a to v souvislosti s otázkou č. 8. Celých 43% rodičů je přesvědčeno o souvislosti šikany a kriminálního chování, 57% rodičů ale odpovědělo negativně, a tím tuto hypotézu vyvrátilo.

HYPOTÉZA č. 3, která ověřovala snížení věkové hranice trestní odpovědnosti, jako důležitý prvek výskytu trestné činnosti páchané mladistvými, byla potvrzena, a to v souvislosti s otázkou č.9. Celých 73% dotázaných vidí ve snížení věkové hranice řešení, jak omezit kriminální činy páchané touto kategorií. Za adekvátní věk vhodný pro posouzení trestní odpovědnosti považuje většina věk 14 let.

Resumé:

Bakalářská práce se zabývala problematikou kriminality a delikvence dětí a mládeže. Rozdělila jsem ji do dvou částí - část teoretickou a část praktickou. První kapitola byla věnována obecné terminologii, další pojednávala o vývoji a průběhu kriminálního chování, vlivu socializačního procesu na jedince, a vlivu rodiny. Poslední z kapitol se zaměřila na trestní odpovědnost mládeže. Praktická část byla realizována za pomoci dotazníku, jehož cílem bylo zjistit postoj rodičů, jež tuto problematiku mohou vnímat a posuzovat prostřednictvím svých dětí.

Resume:

The Bachelors work was devoted to the issue of criminality and delinquency of children and the young. I separated it into two parts - theoretical part and practical part. The first chapter deal with general terminology, the next with the progress and the course of criminal behavior, influence of socializing process to the individual and the influence of family. The last chapter was focused on criminal liability of the young. Partical part was created with the aid of a questionnaire, which goal was to find attitude of parents, who can feel and judge this issue through their children.

Závěr

Cílem této bakalářské práce bylo v teoretické části za pomoci odborné literatury vysvětlit základní pojmy týkající se kriminality, popsání faktorů ovlivňující kriminální chování, objasnit vliv socializace a rodiny na vývoj osobnosti dítěte a mládeže, vymezení trestní odpovědnosti mládeže a účinnost Zákona o soudnictví ve věcech mládeže 218/ 2003 Sb..

V praktické části bylo vycházeno z údajů získaných prostřednictvím dotazníků. Ze zpracované analýzy je jasné, že se nejedná o problematiku, s kterou by se člověk setkal jen zřídka.

Trestná činnost dětí a mladistvých se v mnoha ohledech liší od trestné činnosti ostatních věkových skupin pachatelů. Proto lze považovat za pozitivní přijetí výše uvedeného zákona, který zohledňuje kriminalitu páchanou mládeží.

V současnosti je této problematice věnováno mnoho odborné pozornosti, která se snaží najít řešení jak kriminalitě mládeže předejít. Dle všeobecného názoru je zásadní vliv rodiny , je tedy nutné věnovat zvýšenou pozornost výchově v ní, která se tak může stát základem boje s trestnou činností mládeže.

SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY

BLATNÍKOVÁ Š., NETÍK K., *Predikce vývoje pachatele*. IKSP Praha, 2008, 174 s.
ISBN 978-80-7338-075-5

ČÍRTKOVÁ, L., *Policejní psychologie*. Praha: Portál, 2000, 254 s. ISBN 80-7178-475-3

ČIČHOŇ, M., *Sociálně právní ochrana dětí a mládeže*. Svazek 1. Ostravská univerzita, katedra pedagogiky 2004, 44 s.

FISCHER S., ŠKODA J., *Sociální patologie – analýza příčin a možnosti ovlivňování sociálně patologických jevů*. Praha: Grada, 2009, 215 s. ISBN 978-80-247-2781-3

HAVLÍK R., KOŤA J., *Sociologie výchovy a školy*. 2. vyd. Praha: Portál, 2007, 174 s.
ISBN 978-80-7367-327-7

JEDLIČKA R., KOŤA J., KLÍMA P., NĚMEC J., PILAŘ J., *Děti a mládež v obtížných životních situacích*. Praha, 2004, 453 s. ISBN 80-7312-038-0

KAHOUN V. a Kol., *Vybrané kapitoly k sociální práci, sociální práce 2*. Triton, 2007, 281 s. ISBN 978-80-7387-065-5

KASÍKOVÁ, H. a Kol., *Pedagogika pro učitele*. 1. vyd. Praha: Grada, 2007, 402 s.
ISBN 978-80-247-1734-0

KOLÁŘ, M., *Skrytý svět šikanování ve školách- příčiny, diagnostika a praktická pomoc*. Praha: Portál, 1997, ISBN 80-7178-123-1

MARTÍNEK, Z., *Agresivita a kriminalita školní mládeže*. Praha: Grada, 2009, 152 s. ISBN 978-80-247-2310-5

MATOUŠEK, O., *Práce s rizikovou mládeží – projekt LATA*. Praha: Portál, 1996, 87 s. ISBN 80-7178-089-8

MATOUŠEK, O., *Slovník sociální práce*. 2. přepracované vydání. Praha: Portál, 2008, 272 s. ISBN 978-80-7367-360-0

MOŽNÝ, I., *Sociologie rodiny*. Praha, 1999, 251 s. ISBN 80-85850-75-3

VÁGNEROVÁ, M., *Školní poradenská psychologie pro pedagogy*. Praha: Karolinum, 2005, 430 s. ISBN 80-246-1074-4

VEČERKA, K. a Kol., *Sociálně patologické jevy u dětí*. IKSP Praha, 2000, 210 s. ISBN 80-86008-74-6

VEČERKA K., HOLAS J., ŠTĚCHOVÁ M., DIBLÍKOVÁ S., NEUMANN J., *Mladiství pachatelé na prahu tisíciletí*. IKSP Praha, 2004, ISBN 80-7338-033-1

VEČERKA K., HOLAS J., TOMÁŠEK J., DIBLÍKOVÁ S., BLATNÍKOÁ Š., *Mládež v kriminologické perspektivě*. IKSP Praha, 2009, ISBN 978-80-7338-079-3

VEČERKA, K. a KOL., *Ohrožená mládež mezi prevencí a represí*. IKSP Praha, 2011, ISBN 978-80-7338-118-9

ZOUBKOVÁ, I., *Kontrola kriminality mládeže*. 1. vyd., Aleš čeněk, 2002, ISBN 80-86473-08-2

GJURIČOVÁ JITKA, ŽÁRSKÝ MARTIN: *Vývoj kriminality v ČR se zvláštním zřetelem na kriminalitu dětí a mládeže*. Kriminalistika, ročník XXXII/1999, číslo 1. Ministerstvo vnitra České Republiky.

Elektronické dokumenty:

http://www.praha.eu/jnp/cz/home/magistrat/odbory_mhmp/prevence_kriminality/

www.ucitelskenoviny.cz/?archivclanek=5065.cz

www.poradenskecentrum.cz/sikana-paragrafy.php

http://cs.wikipedia.org/wiki/%C5%A0ikana#P.C5.AFvod_slova_a_v.C3.BDznam

www.ostrovradosti.cz

www.nicm.cz/kriminalitaadelikvence

www.nicm.cz/icm

www.wikipedia.org

www.mvcr.cz

www.msmt.cz

SEZNAM GRAFŮ

Graf č. 1: Bydliště respondentů

Graf č. 2: Výskyt kriminálního chování u chlapců a dívek

Graf č. 3: Souvislost mezi šikanou a kriminálním chováním

Graf č. 4: Snížení věkové hranice trestní odpovědnosti

SEZNAM PŘÍLOH

Příloha A – Dotazník.....	I
---------------------------	---

DOTAZNÍK

Vážení rodiče,

ráda bych Vás požádala o vyplnění tohoto dotazníku, který je součástí praktické části mé bakalářské práce na téma: *KRIMINALITA A DELIKVENCE DĚTÍ A MLÁDEŽE*. Tento dotazník je anonymní, proto není zapotřebí uvádět Vaše jméno. Získané informace budou použity pouze ke studijním účelům. Všem Vám předem děkuji za pravdivé vypracování.

Sládková Pavla, studentka Univerzity J. A. Komenského v Praze.

1) Bydlíte?

- a) Na vesnici
- b) Ve městě

2) Počet dětí?

- a) 1
- b) 2
- c) 3 a více

3) Pohlaví dítěte?

- a) Chlapec
- b) Dívka
- c) Obě v případě více dětí

4) Stalo se Vaše dítě obětí či svědkem trestného činu?

- a) Ano
- b) Ne

5) Stali jste se Vy někdy ve svém životě obětí či svědkem trestného činu, který byl spáchán mládeží?

- a) Ano
- b) Ne

- Pokud Ano, specifikujte s jakým:

- a) Okradení venku na ulici, v restauraci, v obchodě
- b) Vykradení domu, bytu, chaty
- c) Výtržnictví, vandalismus
- d) Výroba, distribuce drog
- e) Jiný - jaký?

6) Myslíte si, že výskyt kriminálního chování je častější u chlapců než u dívek?

- a) Ano
- b) Ne
- c) Nevím

7) Dostalo se Vaše dítě během svého života do kontaktu se šikanou?

- a) Ano
- b) Ne

- Pokud ano, v jaké roli?

- a) Agresor
- b) Oběť
- c) Svědek

8) Má podle Vašeho názoru dítě, které se setkalo se šikanou, větší sklony ke kriminální a nezákonné činnosti?

- a) Ano
- b) Ne

9) Myslíte si, že snížením věkové hranice trestní odpovědnosti mladistvých by se dosáhlo rovněž snížení výskytu trestné činnosti páchané touto skupinou?

- a) Ano
- b) Ne

- Pokud ano, na kolik byste jí snížili?

- a) 14 let
- b) 13 let
- c) 12 let

Pokud chcete k tomuto tématu sdělit něco navíc, můžete ZDE:

BIBLIOGRAFICKÉ ÚDAJE

Jméno autora: Pavla Sládková

Obor: Evropská hospodářskosprávní studia

Forma studia: Kombinovaná

Název práce: Kriminalita a delikvence dětí a mládeže

Rok: 2012

Počet stran textu bez příloh: 43

Celkový počet stran příloh: 13

Počet titulů české literatury a pramenů: 20

Počet internetových zdrojů: 8

Vedoucí práce: PhDr. Jan Toman